

TÖÖST ON EEMALDATUD
JUURDEPÄÄSUPIIRANGUGA TEAVE
Rektori otsus: /02.05.2024 nr 6.1-17/1267-1/

Sisekaitseakadeemia

Politsei- ja piirivalvekolledž

Gregory Fenko

**AMETNIKE ELEKTRIŠOKIRELVA KASUTAMISEL
ESINEVAD PROBLEEMKOHAD NING SOOVITUSED
JÄTKUKOOLITUSE LOOMISEKS**

Lõputöö

Juhendaja:
Hannes Haav, MA

Tallinn 2024

ANNOTATSIOON

Kolledž/instituut: Politsei- ja piirivalvekolledž	Kaitsmise kuu ja aasta: juuni, 2024
Töö pealkiri eesti keeles: Ametnike elektrišokirelva kasutamisel esinevad probleemkohad ning soovitud jätkukoolituse loomiseks	
Töö pealkiri võõrkeeles: Areas of concern in the use of tasers by police officers and recommendations for creating refresher course.	
<p>Lõhikokkuvõte: Lõputöö on koostatud eesti keeles, kokkuvõtte eesti ja inglise keeles. Lõputöö koosneb 55 leheküljest, millest põhiosa on 40 lehekülge. Töös on kasutatud kokku 66 – eesti- ja inglisekeelset allikat, millele on tekstis viidatud.</p> <p>Lõputöö eesmärk on selgitada välja elektrišokirelva kasutamisel praktikas esinevad probleemkohad ning sellest tulenevalt jätkukoolituse arendusvajadus. Lõputöö uurimisprobleem on püstitatud küsimusena: Kuidas tõsta elektrišokirelva väljaõppe efektiivsust lähtudes praktikas esinevatest probleemkohtadest? Eesmärgi saavutamiseks püstitati viis uurimisküsimust: Milline on elektrišokirelva eripära, kasutamise eesmärgid ja väljaõpe?; Millised on ametnike elektrišokirelva kasutamisel esinevad probleemid praktikas maailma näitel?; Millised on elektrišokirelvade kasutamise peamised probleemid statistika alusel?; Millised on Eesti juhtumite põhjal peamised praktikas esinevad probleemid ja jätkukoolituse vajadused?; Millised on ekspertide hinnangud ja soovitud jätkukoolituse läbiviimiseks?</p> <p>Lõputöö koosneb kahest peatükist. Esimene, teoreetiline peatükk annab ülevaate elektrišokirelva olemusest, rakendamise eesmärgist ja väljaõppest ning selle valdkonna rahvusvahelistest uuringutete põhjal probleemkohtadest. Töö teises peatükis kirjeldatakse empiirilise uuringu metoodikat, protsessi ja valimit, analüüsitakse uuringute tulemusi ja tehakse tulemuste põhjal järeldused ja ettepanekud.</p>	
Lisad:	
Võtmesõnad: Elektrišokirelv, jätkukoolitus, ohud elektrišokirelva kasutamisel, teenistusrelva efektiivsus	
Võõrkeelsed võtmesõnad: Taser, refresher course, Areas of concern in the use of tasers, service weapon	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
Töö autor: Gregory Fenko	
<p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Annan Sisekaitseakadeemia tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose reprodutseerimiseks säilitamise ja elektroonilise avaldamise eesmärgil, sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Annan loa teose üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Sisekaitseakadeemia veebikeskkonna kaudu sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogu kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Olen teadlik, et nimetatud õigused jäävad alles ka autorile. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.</p>	
Allkiri: <i>allkirjastatud digitaalselt</i>	Kommentaar (soovi korral)
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja: Hannes Haav	Allkiri: <i>allkirjastatud digitaalselt</i>
Kaitsmisele lubatud	
Kolledži direktor: Kristjan Jaani	Allkiri: <i>allkirjastatud digitaalselt</i>

Sisukord

ANNOTATSIOON	2
MÕISTETE JA LÜHENDITE LOETELU	4
SISSEJUHATUS	5
1. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD	9
1.1. Elektrišokirelva olemus, kasutamise eesmärk ja väljaõpe	9
1.2. Elektrišokirelva käsitlemisel esinevad probleemid maailmas	13
2. EMPIIRILINE UURING.....	20
2.1 Uuringu meetodika, protsess ja valim	20
2.2 Uuringu tulemused.....	22
2.2.1 Turvataktika intsidentide statistiline analüüs	22
2.2.2 Juhtumite analüüs	28
2.2.3 Intervjuu tulemused.....	34
2.3 Järeldused ja ettepanekud	34
KOKKUVÕTE	42
SUMMARY	44
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	45
TABELITE LOETELU	52
Lisa 1. Uurmistöös osalemise kutse	53
Lisa 2. Fookusgrupi interjuu abistavad küsimused	54
Lisa 3. Avaldus juurdepääsupiirangu seadmiseks	55

MÕISTETE JA LÜHENDITE LOETELU

Elektrišokirelv- relv, mille toime põhineb elektrienergia kasutamisel (Relvaseadus¹, 2001).

Funktsionaalsus - mingile asjale mingi konkreetse toimingu läbiviimiseks omistatud võimekus (Longman, 2021).

Simulatsioonõpe- Simulatsioonipõhine õpe võimaldab õppijatel omandada olulisi oskusi ohutus ja kontrollitud keskkonnas, mis jäljendab reaalseid olukordi. (Davies, 2021, p. 8)

Subjekt - tegevuse kandja; isik (Eesti keele seletav sõnaraamat, 2009).

Vahetu sund - Vahetu sund on füüsilise isiku, looma või asja mõjutamine füüsilise jõu, erivahendi, relva või lahingumoonaga (Korraldusseadus, 2011).

SISSEJUHATUS

TASER ehk elektrišokirelv toodi turule 1970. aastate alguses ja selle kasutamine õiguskaitseorganite seas leidis 1980. aastatel Ameerika Ühendriikides kiiret rakendust. Pärast relva esmase versiooni kontrollimist 1976. aastal jõudis ohutuse komisjon järeldusele, et relv ei ole tõenäoliselt tervetele isikutele kahjustav ega surmav. Elektrišokirelv töötati välja alternatiivseks kasutuseks inimese ohjeldamiseks, politseiametnike poolt kasutatavate käsirelvade asemel (Sanford, *et al.*, 2011, p. 28), eesmärgiga tõrjuda ohtu ilma tõsiseid tervisekahjustusi tekitamata (Sheridan & Hepper, 2022, p. 1). Politsei- ja Piirivalveametis (edaspidi PPA) on elektrišokirelvad kasutusel alates 2018. aastast (Sibrits, 2021, lk 64). Kasutuses olevaks mudeliks on Taser X2 (Sibrits, 2021, lk 11), mis on mõeldud kasutamiseks nii distantsilt kui ka kontaktis (Laima, *et al.*, 2014, p. 74; AXON, 2023, p. 40). Tootja sõnul on tegemist kõige põhjalikumalt uuritud relvaga, mille kohta on avaldatud üle 900 raporti ja uuringu ning mis on leidnud praktikas kasutamist enam kui 5 miljonit korda ja mis on politsei relvadest parima ohutuse-efektiivsuse suhtega (AXON, 2023).

Elektrišokirelv on loodud agressiivsete isikute ohjeldamiseks, kuid mitmed rakendamiseiga seotud piirangud on mõjutanud elektrišokirelva kasutamise tõhusust. Statistikast nähtub, et elektrišokirelva efektiivsus on 68,5%. Efektiivsust mõjutavate teguritena on välja toodud tabamispiirkonna eripära, möödalasud, korrarikkuja riietuse ja relva mehhanismi eripära. (Sheridan & Hepper, 2022, pp. 6-7) Kuigi üldiselt peetakse elektrišokirelva ohutuks alternatiiviks tulirelvale, on siiski teatatud tõsistest vigastustest ja seadme kasutamisega seotud probleemidest (Le Blanc-Louvry, 2012, p. e7), mistõttu rõhutatakse politseiametnike täiendkoolituse regulaarsust ning rangete akadeemiliste kriteeriumite järgimist selle läbiviimisel (Sheppard & Welsh, 2022, p. 8). Elektrišokirelva seadmete kasutamisega kaasnevad probleemkohad puudutavad vigastusi ja terviserikkeid (O'Brien & Thom, 2014, p. 420), millest tulenevalt on soovitatud uurida kliinilisi andmeid ja vigastuste mustreid, mis võimaldab paremini mõista relvade põhjustatud kahju ja vigastuste ulatust (Manhas, *et al.*, 2021, p. 165). Elektrišokirelva koolitusprogrammid peaksid keskenduma stsenaariumipõhiste harjutustele, mis keskenduvad erineva vastupanu ja ohutaseme otsustusprotsessile. Seeläbi suudavad ametnikud ohutumalt lahendada konflikte, vähendades vigastuste hulka. (Chraca, 2021, p. 26) Erilist tähelepanu pööratakse elektrišokirelva koolitusstandardile ning koolituse arendamine/muutmine peaks olema pidev protsess (William 2017, p. 11). Eestis läbivad

politseiametnikud ja politseiteenistuse põhiõppe õppekavas elektrišokirelva käsitlemise kõik tudengid.

Järgnev tekst on eemaldatud tööst autori poolt, kuna see sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet. Alus AvTS §35 lg 1 p 5¹ (vt täies mahus tööd)

Tuginedes kirjanduses kirjeldatud kitsaskohtadele, saab öelda, et elektrišokirelv on politseitöös vajalik ja efektiivne vahend, mis nõuab käsitlemisel väga häid eelteadmisi. Situatsioonid võivad olla väga pingelised ning väga lühikese aja jooksul tuleb teha otsus relva kasutamise või mittekasutamise osas, kaaludes kõiki võimalikke riske. Teadmised, oskused ja kriitilistes olukordades efektiivse meetodi eesmärgipärane rakendamine eeldab pidevat treeningut. Elektrišokirelva kandmisele peab eelnema koolitus ning kandjale peavad olema tagatud igaaastased jätkukoolitused. (Dymond, 2020, p. 402) Elektrišokirelv ei ole vahend, mida rakendatakse igapäevaselt ning ametniku oskused ja teadmised aja jooksul ununevad, mille tõttu langeb ka ametniku enesekindlus relva kasutamisel ja rakendamise efektiivsus. Sunnivahendi kasutamisel on oluline, et valitud vahend oleks efektiivne ja aitaks esimesel kasutamisel eesmärgi saavutada.

Järgnev tekst on eemaldatud tööst autori poolt, kuna see sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet. Alus AvTS §35 lg 1 p 5¹ (vt täies mahus tööd)

Teema on **uudne**, kuna varasemalt ei ole uuritud praktikas esinevaid probleemkohti eesmärgiga tõhustada jätkukoolituste läbiviimist. Varasemalt kirjutatud töödes on küll leitud, et jätkukoolitus on vajalik, kuid jätkukoolituse sisule ja regulaarsusele ei keskenduta. Varasemalt on Eestis antud teema valdkonda kajastanud Riko Roos oma lõputöös „Elektrišokirelv, selle

kasutamise eelised ja ohud“ (Roos, 2009) ning Hannes Haav oma uurimistöös „Elektrišokirelva kasutamise õiguslikud regulatsioonid ja kasutamine politseistöös“ (Haav, 2014) ja „Elektrišokirelvade täienduskoolitus politseiametnikele“ (Haav, 2018). Kõige värskemad tööd on „Elektrišokirelva kasutamise õiguslik regulatsioon Eestis ja selle rakendamine praktikas“ (Sibrits, 2021) ja „Elektrišokirelva kasutamise probleemid Tartu politseijaoskonna näitel“ (Jõemets, 2021). Sibrits (2021) rõhutab oma töös, et sagedasem väljaõpe tagab vahetu sunni rakendamise olukordade proportsionaalse ning seaduspärase lahendamise. Jõemets (2021) soovib luua võimalused elektrišokirelva täiendavaks väljaõppeks. Erinevates riikides teostatud ülevaateuuringu tulemused kinnitavad vajadust viia läbi kõrge kvaliteediga uurimusi, rõhutades jätkukoolituse olulisust ning rangete akadeemiliste kriteeriumite järgimist selle läbiviimisel. (Sheppard & Welsh, 2022, p. 1)

Töö **uurimisprobleem on** püstitatud küsimusena: Kuidas tõsta elektrišokirelva väljaõppe efektiivsust lähtudes praktikas esinevatest probleemkohtadest?

Uurimisküsimused

1. Milline on elektrišokirelva eripära, kasutamise eesmärgid ja väljaõpe?
2. Millised on ametnike elektrišokirelva kasutamisel esinevad probleemid praktikas maailma näitel?
3. Millised on elektrišokirelvade kasutamise peamised probleemid statistika alusel?
4. Millised on Eesti juhtumite põhjal peamised praktikas esinevad probleemid ja jätkukoolituse vajadused?
5. Millised on ekspertide hinnangud ja soovitused jätkukoolituse läbiviimiseks?

Lõputöö **eesmärk** on selgitada välja elektrišokirelva kasutamisel praktikas esinevad probleemkohad ning sellest tulenevalt jätkukoolituse arendusvajadus. Jätkukoolituse läbiviimine aitab teadmisi värskendada ja oskusi kinnistada ning tagab jätkusuutlikkuse elektrišokirelvade efektiivsel kasutamisel.

Uurimisülesanded:

1. Kirjeldada teadusallikate alusel elektrišokirelva olemust, kasutamise eesmärki ja väljaõpet.
2. Kirjeldada elektrišokirelva kasutamisel praktikas esinevaid probleeme maailma näitel.
3. Analüüsida ametnike elektrišokirelva kasutamisel esinevaid probleeme PPA statistika ja 2021- 2023 aasta II kvartali juhtumite põhjal.

4. Analüüsida fookusgrupi intervjuu tulemusi, et kaardistada ekspertide hinnangud jätkukoolituse edasiseks arendamiseks.
5. Teooria ja uuringu tulemuste alusel teha järeldused probleemkohtadest ja esitada ettepanekud jätkukoolituse arendamiseks.

Lõputöö raames on tegemist kvantitatiiv-kvalitatiivse ehk kombineeritud empiirilise uuringuga. Andmekogumise meetodina kasutatakse Politsei- ja Piirivalveameti (edaspidi PPA) turvataktika intsidentide statistikat ja juhtumiuuringuid (case study) ning koolitajatega viiakse läbi fookusgrupi ekspertintervjuu. PPA turvataktika intsidentide elektrišokirelva käsitletava statistika puhul rakendatakse kvantitatiivset analüüsimeetodit. PPA turvataktika intsidentide juhtumiuuringute ja ekspertintervjuu puhul rakendatakse sisuanalüüsi meetodit. Uurimistöös kasutatakse eesmärgistatud valimit.

Lõputöö koosneb teoreetilisest ning empiirilisest osast. Esimene, teoreetiline peatükk annab ülevaate elektrišokirelva olemusest, rakendamise eesmärgist ja väljaõppest ning selle valdkonna rahvusvahelistest uuringutest. Töö teises peatükis kirjeldatakse empiirilise uuringu metoodikat, protsessi ja valimit, analüüsitakse uuringute tulemusi ja tehakse tulemuste põhjal järeldused ja ettepanekud.

1. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD

1.1. Elektrišokirelva olemus, kasutamise eesmärk ja väljaõpe

Oma olemuselt erineb elektrišokirelva tööpõhimõtte teistest politseis kasutatavatest vahetu sunni vahenditest, kuna see ühendab endas nii elektroonilise kui ka mehhaanilise osa, mis koosmõjus tagavad selle funktsionaalsuse. Elektrišokirelva efektiivseks toimimiseks on oluline selle mitme komponendi koostöö. Elektrišokirelva kasutamisel lastakse sellest välja kaks noolt, mis kokkupuutel isikuga tekitavad pulseeriva 50 000 voldise elektrivooluringi, kestusega 5 sekundit ja sagedusega 5-30 korda sekundis. Elektrišokirelva päästikule vajutamisel lendavad lämmastiku suruõhugaaside toimel välja nooled, mis on vastavalt elektrišokirelva mudelile 9-12 mm pikad ning kalakonksulaadsete kidadega. Kokkupuutel tekib pulseeriv vooluring, mis põhjustab lihaste korrapäraseid kokkutõmbeid ning muudab isiku osaliselt või täielikult liikumisvõimetuks. (Sibrits, 2021, pp. 9-10)

Elektrišokirelv töötati välja alternatiivseks kasutuseks inimese ohjeldamiseks, politseiametnike poolt kasutatavate tulirelvade asemel, mille puhul on leitud, et tulirelva kasutamisel on suurem hinnanguliselt 50% tõenäolisem (Sanford, *et al.*, 2011, p. 28). Nii nagu ka kõigi teiste relvadega, kaasnevad ka elektrišokirelvade kasutamisega ohud ja probleemid. Relva eesmärgistatud kasutamine on väga oluline. Dymond'i (2020) läbiviidud juhtumiuuringust saadud tõendid näitavad, et elektrišokirelva kasutamisel on kaalutusõigust mõjutavateks teguriteks neli aspekti, mida on varasemalt ka Buvik (2016) oma töös tutvustanud. Mõjutavateks teguriteks on täpsemalt ametnikust lähtuvad muutujaid, korrarikkujatest lähtuvad muutujaid, situatsioonist/keskkonnast lähtuvad muutujaid ja riigis kehtivast õigussüsteemist tingitud piirangud. Kirjandusele tuginedes mängivad rolli politseiametnike kaalutusõiguse korral ametnike sugu, teenistusstaaz, hoiakud ja haridustase – need tegurid alati mõjutavad otsuste tegemist. Juhtumiuuringu tulemused, kus mitmed intervjuueeritud ametnikud kinnitavad, et nad tunnevad end "enesekindlamalt", kui neil on elektrišokirelv käepärast, ja märgivad, et see enesekindlus viib neid selleni, et nad lähenevad olukordadele teisiti ja teevad teistsuguseid kaalutusotsuseid, kui nad oleksid teinud relva puudumisel. Uuringus on jõutud järeldusele, et elektrišokirelva olemasolu ei ole pelgalt vahend, vaid mõjutab väga palju politseiametnike psühholoogilist seisundit ja seda, kuidas nad sündmusi tõlgendavad ning kuidas nad tajuvad

ohtu ja riski. Eelistena tuuakse relva puhul välja jõu kasutamise võimalust distantsilt, mis võimaldab ametnikel oma sunni kasutamist "humaansemaks" pidada, vältides kinnipidamisega seotud vägivalda. (Dymond, 2020, pp. 998–1006)

Kokkuvõtvalt võib öelda, et elektrišokirelva integreerimine politseiametnike varustusse omab mitmekülgset mõju: see suurendab nende enesekindlust ja võib aidata lahendada sündmusi, vähendades füüsilist kahju ja pikaajalisi tagajärgi, kasutades seda humaansema alternatiivina tulirelvadele. Samas võib elektrišokirelva olemasolu suurendada politseiametnike haavatavust, kui see annab neile väärade ettekujutuse olukordades, kus sunni kasutamiseks pole tegelikku vajadust, ning võib kaasa tuua olukordade eskaleerumise.

New York Civil Liberties Union (2011, pp. 2-3) on analüüsinud 851 erinevat juhtumit kaheksas osariigis. Juhtumite analüüsis kajastub, kuidas ametnikud kuritarvitavad elektrišokirelva kasutamist. Väheste koolituste ja juhiste puudumine on endaga kaas toonud elektrišokirelva võimulialduse ja liigkasutamise, mis seab korrarikkujad ja tavakodanikud põhjendamatu riski alla. Näiteks toodi välja juhtumeid, kus ohvrite peal kasutati elektrišokirelva lihtsalt passiivse vastupanu ehk ettekirjutuse mitte täitmise (edaspidi korralduse) eest või kui kahtlusalune oli juba käerauastatud. Ainult 15% dokumenteeritud elektrišokirelva intsidentidest hõlmasid korrarikkujaid, kes olid relvastatud või kelle puhul oli piisav alus arvata, et korrarikkuja on relvastatud. Rohkem kui kolmandikus elektrišokirelva juhtumites kasutati elektrišokirelva mitmel korral või pikendati elektrilaengu kasutamist. Hoolimata relva tootja selgetest 2009. aasta juhistest, milles juhendati kasutajaid vältima elektrišokirelva laskmist rindkere piirkonda, hõlmas üle 1/4 elektrišokirelva intsidentidest noolte tabamist otse rindkere piirkonda. 75% juhtudest kasutati elektrišokirelva ilma ette hoiatamiseta, hoolimata ekspertide soovist, et suulised hoiatused peaksid eelnema elektrišokirelva kasutamisele. 40% analüüsitud elektrišokirelva juhtumitest kasutati elektrišokirelva riskigrupi (lapsed, eakad, joobes, nähtavalt nõrgad, vaimuhaiged) kuuluvate isikute puhul. (New York Civil Liberties Union, 2011)

Oluline on aru saada, et elektrišokirelva kasutamine politsei poolt võib olla seotud mitmete probleemidega, sealhulgas relva väärkasutamisega olukordades, kus koolituste maht on ebapiisav ja puudub regulaarsus. Näib, et paljud juhtumid ei vasta ekspertide soovitud kriteeriumidele ning elektrišokirelva kasutatakse sageli ebaproportsionaalselt või ilma ette hoiatamiseta. Lisaks on murettekitav, et oluline osa juhtumitest hõlmab riskigruppide hulka kuuluvate isikute vastu suunatud elektrišokirelva kasutamist, mis võib suurendada nende isikute

vigastuste või traumade riski. Siinkohal tuleb välja tuua, et elektrišokirelva kasutamise õiguslikud raamistikud ning seonduvad probleemid ja juhtumid varieeruvad märkimisväärselt erinevates riikides ja geograafilistes piirkondades.

Ametnike puhul on elektrišokirelva kasutamise tõenäosus seotud töökogemuse ja saadud väljaõppega. 6-10 aastase töökogemusega ametnike puhul suureneb elektrišokirelva kasutamise tõenäosus 67%. Kui elektrišokirelva koolitusest on möödunud rohkem kui aasta, suureneb elektrišokirelva kasutamise tõenäosus 60%. Töökogemus ja koolituse ajastus mõjutavad oluliselt elektrišokirelva kasutamise sagedust. (Dymond, 2020, p. 402) Elektrišokirelva väljaõpe ja koolitusprogrammid peaksid keskenduma stsenaariumipõhiste harjutustele, mille fookus on korrarikkuja vastupanu viis ja ohutase otsustusprotsess. Seeläbi suudavad ametnikud ohutult lahendada pingelisi sündmusi, vähendades samal ajal vastutusulatust vigastuste tekkimise eest. (Chraca, 2021, p. 26) Selleks, et paremini kaitsta riskigrupi kuuluvaid isikuid, peavad ametnikud saama täiendavaid otsustusjuhiseid. (William 2017, p. 11) Ametnike kõrge stressitase, mis mõjutab nende otsustusprotsesse ja omab negatiivseid tagajärgi sündmuste tulemustele, võib esineda isegi kogunud, füüsiliselt ja vaimselt tervel ning heas vormis ametnikel. Stressirohketest teenistussündmustest põhjustatud individuaalseid emotsionaalseid reaktsioone tuleb kogeda ohutus keskkonnas. Kogedes ja hinnates erinevaid situatioone realistlikku koolituse käigus võimaldab see õppida ennetavaid toimetulekustrateegiaid, mis omakorda tõhustab politseiametnike ettevalmistust erinevate ohtudega kokkupuutel ja vähendab olukordade eskaleerumist. (Brisinda *et al.*, 2023, pp. 101-102) Relva kasutamise ja jätkukoolituste toimumine on riigiti erinev. Ameerika Ühendriikides peavad ametnikud elektrišokirelva kasutamiseks läbima intensiivse neljapäevase koolituskursuse, enne kui nad saavad vastava kvalifikatsiooni. Kvalifitseerumise järel peavad ametnikud läbima kahepäevase elektrišokirelva jätkukoolituse, samuti isikliku ohutuse ja esmaabi koolituse. Antud kursus järgib riiklikke standardeid ja juhiseid ning hõlmab mitmeid üksikasjalikke hindamisi otsuste tegemise, stsenaariumipõhiste juhtumite, sunni kasutamise, haavatavate inimestega tegelemise ja võimalike vigastuste kohta. Kursus ühendab praktilised stsenaariumid klassiruumis õppimisega ning osalejaid hinnatakse pidevalt. Stsenaariumid on mõeldud eelkõige kriitilise mõtlemise arendamiseks, mis puudutavad otsuste tegemist ja relva kasutamise hindamist. (Northanst Police, 2024) Koolituse fookuses on olukorra ära tundmine, millal kasutamine on otstarbekas, seaduslik ja vajalik. Oluline on teadvustada vastutust oma tegude eest. Neljapäevane intensiivkursus koosneb järgnevates põhielementidest: loeng, kus käsitletakse standardeid, seadusandlust ja protseduurilist käsitlust; stressisituatsioon treening reaalses tingimustes; elektrišokirelva laskmine; stsenaariumipõhine õppimine. Nelja päeva

jooksul hinnatakse ametnike pidevalt ning nad peavad kõik õpiväljundid täitma, et kursus edukalt läbida. Jätkukoolituse kohustus on kõigil kord aastas üks päev. Selle käigus läbivad ametnikud täiendava õppe ja hindamise, mis annab neile teadmised muudatustest ning neid hinnatakse uuesti vastavalt nõutavatele standarditele. (Sussex Police, 2024)

Uuringute tulemused kinnitavad, et simulatsioonipõhine koolitus on nii subjektiivselt kui ka objektiivselt efektiivne. Objektiivse edukuse mõõtmete osas suurenesid osalejate tulemused faktiteadmiste ja praktiliste teadmiste osas märkimisväärselt simulatsioonipõhise koolituse käigus. Subjektiivse edukuse mõõtmete osas leiti, et simulatsioonipõhise koolituse efektiivsus suurenes oluliselt aja jooksul. Kõige suuremad mõjud olid koolitavate enda tajutavas kasulikkuses, individuaalsetes tulemustes, rahulolus, eneseefektiivsuses ja praktilises rakendamises. (Beinicke & Muff, 2019, pp 207-112) Erinevad uuringute tulemused näitavad, et kõrgtehnoloogilised simulatsioonid mõjutavad nii algajate kui ka kogenud politseinike arengut, kuid nende vajadused simulatsioonõppes on erinevad. Teadmiste ja kogemuste ülekandmise kontekstis tuvastati, et kogenud praktikute jaoks, kellel on varasem politseiteenistuse kogemus, on simulatsioonis käsitlev ülesanne ja selle õige lahendus kõige olulisem kogu treening vältel. Vastupidiselt vajavad algajad, kellel on piiratud kogemus reaalsete situatsioonidega politseiteenistuses, simulatsioonis väga realistlikku keskkonda ja võimalikult täpselt jäljendatud olukorda. Simulatsioonide kaudu kogetud realistlikud olukorrad aitavad paremini toime tulla tegelike otsuste langetamisel kõrge stressitasemega situatsioonis. (Davies, 2021, pp. 25-28)

Elektrišokirelva koolitusprogrammid peaksid keskenduma stsenaariumipõhiste harjutustele ja pakkuma ametnikele mitmekülgseid õppimisvõimalusi, et arendada nende otsustusprotsesse erinevate vastupanu ja ohutasemete olukordades. Koolituste läbimine aitab politseinikel ohutult ja proportsionaalselt lahendada pingelisi sündmusi, vähendades samal ajal vigastuste tekkimise riski ning teenides paremini kogukonda. Samuti on oluline, et koolitused oleksid pidevas arengus ja keskendusid erinevate riskirühmade, nagu lapsed, eakad ja vaimselt haiged, kaitsmisele. Lisaks peaksid koolitused arvestama ametnike kogemust ja stressitasemeid, pakkudes neile ennetavaid toimetulekustrateegiaid ning hõlbustades politseiametnike ettevalmistust erinevate ohtudega kokkupuutel, mis omakorda võib vähendada olukordade eskaleerumist ja tagada parema tulemuse.

1.2. Elektrišokirelva käsitlemisel esinevad probleemid maailmas

2021 aastal koostatud süstemaatilises ülevaates, mis hõlmas 33 erinevat uuringut, ei leitud tõendeid selle kohta, et kokkupuudel elektrirelvadega oleks isikud seotud tõsiste tervisekahjustustega. Samas märgitakse ära, et mitmed kasutatavad tulemused hõlmasid eksperimentaaluuringuid, kus osalesid terved ja füüsiliselt heas vormis ametnikud ning relva rakendamisel olid seotud teatud piirangud ja on ebatõenäoline, et olemasolevad tõendid kajastavad hästi tegelikku olukorda välitingimustes. Uuringutes käsitleti terveid ja mitte riskigrupi kuuluvaid inimesi. Oluliseks aspektiks peeti ka minimaalset kokkupuudet elektrilaenguga (mõned sekundid) ja tulistamispiirkonna kindlate kehaosade vältimist. Uuring keskendus eelkõige leidudele nagu näiteks füsioloogilised stressireaktsioonid, südame löögisageduse muutused, vererõhu muutused, rütmihäirete esinemine ja kognitiivsete võimete muutus. Kõige enam täheldati relva nooltest põhjustatud naha haavandeid. Uuringu leiud viitavad vererõhu ja südame löögisageduse vähesele tõusule, samuti kreatiniinkaasi (skeletilihase ensüüm) taseme muutusele organismis, kuid olulisi muutusi troponiini (südamemarker) tasemes ei täheldatud. (Baliatsas *et al.*, 2021 pp. 4-5) Elektrišokirelva kasutamise järgsed sagedasemad erakorralised meditsiinilised juhtumid on seotud rutiinse treeningu järgsete seljavalude ja hilisemate rindkere selgroo kompressioonmurdudega (Sloane *et al.*, 2008; Manhas *et al.*, 2021, p. 166).

Eriti põhjalikult on uuritud elektrišokirelva kasutamist seoses selle mõjuga südame-veresoonkonna süsteemile. Ameerikas läbiviidud uuringus oli eesmärgiks määrata elektrišokirelva ohutus seda kasutanud tervete vabatahtlike isikute peal, kardiovaskulaarsete parameetrite analüüsi abil, mis hõlmas endas füüsilisi teste, laboratoorseid teste, elektrokardiogrammi, ehhokardiograafiat ja 24 tunni järgset jälgimist nii enne elektrišokirelva kasutamist kui ka pärast. Uuringus osalesid 71 vabatahtlikku politseiametnikku, kes pidid olema üle 18-aastased ja kaaluma 60 või rohkem kilogrammi ning kellel ei olnud diagnoositud südame-veresoonkonna haigusi. (Scherr, *et al.*, 2016, p. 124) Kliinilised hindamise tulemused näitasid, et kõik osalejad olid elektrišokirelva kasutamise järgselt füüsiliselt kurnatud, ei täheldatud arütmiaid ega teisi kardioloogilisi anomaaliaid. Kõrvaltoimed taandusid iseenesest ja olid enamasti kerged. (Scherr, *et al.*, 2016, p. 127)

Antud uuringutes, ei leitud tõendeid selle kohta, et elektrišokirelvade kokkupuude põhjustaks tõsiseid tervisekahjustusi, kuid enamik uuringuid viidi läbi kontrollitud tingimustes, mis ei kajasta täielikult tegelikku olukorda välitingimustes. Selleks, et täpsemalt hinnata

elektrišokirelvade võimalikke tervisemõjusid, oleks vaja täiendavaid uurimusi, mis hõlmavad riskigruppi kuuluvate osalejate imiteerimist ja erinevaid keskkondi, sealhulgas reaalseid situatsioone.

Ühendkuningriigis esitatud aruanded sunni kasutamise kohta näitavad, et elektrišokirelv on suhteliselt ohutu, kui seda kasutatakse lähtudes nõuetest. Alates nende kasutuselevõtust Ühendkuningriigi politseis 2003. aastal on elektrišokirelva kasutamist seostatud mittesurmavate vigastuste ja väikese arvu surmadega, kus ainult ühte surma omistati elektrišokirelva kasutamisele. Selles juhtumis süttis elektrišokirelva elektrilaengust kütus, mille korrarikkuja oli endale peale valanud. Ühendkuningriigis on olnud ka mõned vähesed surmajuhtumid, kus elektrišokirelva elektrilaeng võis surma põhjustamisel kaasaaidata. Arvestades, et elektrišokirelva on kasutatud rohkem kui 26000 korral 4 aasta jooksul kuni märtsini 2021, näivad elektrišokirelvad olevat suhteliselt ohutud relvad, eeldusel et neid kasutatakse seaduslikult politsei poolt olukordades, kus väheohtlikumate meetodite kasutamise võimalused puuduvad või on ebatõenäoline, et need lahendaksid olukorra. (Bleetman, *et al.*, 2023, pp. 147-148)

Elektrišokirelva rakendamisel on mõjutavate teguritena nimetatud korrarikkuja vastupanu viisi, rassi ja sugu (Crow & Adrion, 2011, p. 372). Inglismaal ja Walesis läbiviidud uuringu põhjal selgus, et sugu ja vaimse tervise probleemid kui ka korrarikkuja puhul relva olemasolu või kasutamine on määravaks teguriks elektrišokirelva rakendamiseks. Naisterahva puhul 80% tõenäosusega elektrišokirelva ei rakendatud. Samas vaimse tervise probleemidega isikute puhul suurenes 80% tõenäosusega vajadus elektrišokirelva kasutada. Korrarikkuja rass või alkohoolne joove ei omanud märkimisväärset olulisust elektrišokirelva rakendamisel. Elektrišokirelva rakendamise tõenäosust tõstis 40% võrra korrarikkuja narkootiline joove. Rakendamise puhul statistiline erinevus ilmnis politseiametnike teenistusstaazis. (Dymond, 2020, p. 402)

Suur osa väljakutsetega seotud isikutest, kellega politseiametnikud oma töökohustuste täitmisel kokku puutuvad on alkoholi- või narkojoobes. Meelemürgid mõjutavad kesknärvisüsteemi talitust ning tõstavad valu läve, mis omakorda pärsib füüsilise jõu, pipragaasi või teleskoopnuia efektiivsust osaliselt või täielikult ning pikendab mõju avaldumiseks kuluvat aega. Stressiolukordades on loomulik adrenaliini taseme tõus ning see tõstab valuläve veelgi rohkem. (Haav, *et al.*, 2023 p. 69) Kui vahend ei mõju või ei avalda mõju piisavalt kiiresti, tähendab see konflikti kestuse pikenemist, mis võib endaga kaasa tuua veelgi rohkem vigastusi (Haav, *et al.*,

2023 p. 81). PPA-s kasutusel olev elektrišokirelv TASER X2 üldine tõhusus on 68,5% sõltumata sellest, kas intsidendi ajal tulistati üks või kaks padrunit. Kui elektrišokirelva kasutamine ei suutnud korrarikkujat mõjutada, moodustasid riietusega seotud probleemid ja möödalasud kokku 79% ametnike esitatud ebaõnnestumise aruannetest. Kui nooled olid korrarikkujaga kokkupuutes, sõltus elektrilaengu tõhusus kriitiliselt sellest, kas noolepaar oli nahas või riietuses. Efektiivsus oli suurim, kui noolepaar oli "nahk/naha" kontaktis, keskmine, kui see oli "riietus/nahk" kontaktis, ja väikseim, kui see oli "riietus/riietus" kontaktis. Lisaks ebatäpsele sihtimisele on kaks tõenäolist põhjust, miks nool ei taba sihtmärki: kas distantist seotud tegurid või korrarikkuja kiire liikumine. Sihtmärgi tabamisel täheldati alakeha tabamise eksimusi rohkem kui ülakeha piirkonnas, viis korda sagedamini. Põhjus on väiksemas sihtmärgi alas, mida jäsemel kujutavad endast võrreldes kehatüvega. Antud uuring tõendas asjaolu, et mida suurema vahega asetsevad korrarikkuja pihta lastud nooled, seda tõhusam on elektrivool. Elektrišokirelva tootja väidab, et rasvunud isikute puhul võib olla tõhusus piiratud. Suuremate lihasgruppide olemasolu tõttu võib olla tabamise eelistatavam piirkond tagantpoolt. Väide piiratud tõhususe kohta rasvunud isikutel on põhjendatud, sest rasv on lihastega võrreldes väga madala elektrijuhtivusega. (Sheridan & Hepper, 2022, pp. 6-7)

Kui elektrišokirelv on ebaefektiivne, kipub olukord eskaleeruma, sest korrarikkuja võib sageli vihastada elektrišokirelvaga kaasnevate vigastuste peale. Lisaks sellele võib ametnik korrarikkujale lähemale liikuda, et saada elektrišokiga kasutamiseks piisavat vahemaad ning elektrišokirelva ebaõnnestumise korral võib ametnik olla suuremas ohus kui siis, kui ta oleks hoidnud pikemat vahemaad. Selle tulemusena kasutavad ametnikud sageli pärast elektrišokirelva ebaõnnestumist tulirelva. Elektrišokirelvasid on segamini aetud varustuses kasutusel olevate tulirelvadega. Põhjuseks on välja toodud elektrišokirelva vormi ja funktsiooni sarnasust politseiteenistuses olevate tulirelvadega. Sarnasus on välja toodud vanema elektrišokirelva mudeliga M-26, mis olevat ligikaudu samas suuruses nagu politseiteenistuse tulirelv. Funktsionaalsuselt sarnaneb elektrišokirelv politseiteenistuse püstoliga, kuna nooled lastakse välja päästikut vajutades ning päästiku asukoht on elektrišokirelva raamil samas kohas, kus tavaliselt ka tulirelval. On mõistetav, et seade, mis omab tavalise politseiteenistuse tulirelva kuju ja sarnast tunnetuslikku aspekti, võib stressiseisundis segamini minna tulirelvaga. Sellist tegevust saab mõista kui teatud tüüpi kättemaksu efekti ehk *revenge effect*. Kättemaksu efekt on irooniline, negatiivne, soovimatu tagajärg, mille puhul tehnoloogiline "lahendus" toob kaasa just selle tagajärje, mida see peaks leevendama või vältima, ja mida ei oleks juhtunud, kui "lahendust" ei oleks kasutusele võetud. (Vaughn *et al.*, 2024, p. 4)

PPA-s kasutusel olev elektrišokirelva X2 mudelil on tootja poolt välja töötatud eristuvaid omadusi, näiteks on nad arendanud erineva haarde ja teinud need tulirelvadest erineva kaaluga. Lisaks sellele on elektrišokirelvad erksavärvilised, et eristuda politsei politseiteenistuse tulirelva mustast värvist. Elektrišokirelva koolitustel on õpetatud hoidma oma tulerelva domineeriva käe kergesti ligipääsetavas kohas, samas kui elektrišokirelva paigutatakse nõrgema käe küljele, et mõlema relva paiknevust mitte segamini ajada. Valdonna eksperdid on paiknevuse puhul eriarvamusel, sest mõned arvavad, et tulirelvad peaksid olema kõige raskemini kättesaadavad (Quartz, 2024).

Elektrišokirelva kasutamisel põhjustab see väiksemaid elektrist põhjustatud põletusi nahal kokkupuutekohtade ümbruses. Noolte tabamisel ja vooluringi tekkimisel võib järgneda kukkumine, mille tagajärjel tekkivad sekundaarsed vigastused. See on ka sagedasim vigastusmehhanism. (Bleetman *et al.*, 2023, p. 147) Elektrišokirelva tabamisel koordinatsiooni kaotamisest tingitud kukkumine võib põhjustada erinevaid vigastusi ning halvimal juhul pead vastu objekti ära lüües ka isiku surma. Kukumise tagajärjeks on murtud luid, esinenud tõsisid peavigastusi, millest 16 inimest on saanud peavigastuse järel kaotanud ka elu. Kui isik peaks elektrišokirelva tabamisel ja selle kasutamise ajal vette kukkuma, siis võib tekkida uppumiseoht. (Haav, *et al.*, 2023, pp. 66-67)

Elektrišokirelva kasutamisega seotud riskide hulgas tuleb alati arvestada keskkondlikku faktorit. Plahvatusohtlike aurude või kütuste olemasolu korral on olemas põletusvigastuse võimalus (Kroll, *et al.*, 2017 pp. 6-7). See tekitab ohtliku olukorra, kus elektrišokirelva laeng puutub kokku keskkonnas olevate ainetega nagu bensiin, gaasid, õlid, aerosoolid, etanool lõhkeained jne (Haav, *et al.*, 2023, p. 67). Elektrišokirelvade kasutamisega kaasneb alati risk ka surmava põletusvigastuse saamiseks. Suuresti oleneb see keskkonna teguritest ja ümbrusest, kus relva kasutatakse. Bensiiniaurude süttimine on domineeriv põhjus surmaga lõppevate põletusjuhtumite puhul. (Kroll, *et al.*, 2017 pp. 6-7) Elektrišokirelva nooltest väljuv elektrikaar põhjustab süttimise vaid siis, kui nooled pole sisenenud korrarikkuja kehasse ja tekkiv vooluring relva ja elektrišokirelva noolte vahel on ebahühtlane, mille tulemusena võib elektrikaar hüpata ka korrarikkuja keha pinnale või riietesse ning süüdata keskkonnas leviva süttimisohtriku aine (Sibrits, 2021 p. 12). Seetõttu on elektrišokirelva kasutamine ohtlik keskkonnas, kus on olemas potentsiaalsed süttimise ja plahvatuse riskid.

Ebasoovituslik on tabamine õrnamatesse piirkondadesse nagu silmad, nägu, kael ja intiimpiirkonnad, mis võib põhjustada raskeid tervisevigastusi. Lisaks ei ole nimetatud piirkondades suuri lihasgruppe, mille mõjutamine ohu tõrjumisele kaasa aitaks. Olenemata sellest, et ametnikke koolitatakse sihtima ja tabama suuremaid lihaseid, võib liikumisel tabada ebasoovitavaid piirkondi. Praktikas on esinenud vähemalt 28 juhtumit 3,44 miljonist registreeritud välitöö kasutuskorra kohta, kus on noolega tabatud silma (Kroll, *et al.*, 2018, p. 52). Silma tabamisel elektrienergiast tingituna on esinenud kahjustusi võrkkesta kudedes ning termilisi ja mehhaanilisi kahjustusi. Juhtumitest, kus elektrišokirelvaga on tabatud silma, on vähemalt 18 juhul inimene kaotanud ühest silmast nägemise või on noolega silma tabamise tagajärjel silm kirurgiliselt eemaldatud (Kroll, *et al.*, 2018, p. 52; Haav, *et al.*, 2023, p. 67).

2019 aastal tehtud uuring fantoomaju rakendamisest näitas, et kõik testitud elektrišokirelva nooled on võimelised läbistama kolju. Lühemalt distantsilt elektrišokirelva laskmisel põhjustavad nooled sügavama läbistamissügavuse (Bolliger, *et al.*, 2019, p. 106). Pea piirkonda elektrišokirelva noolte tabamine või sõltumata tabamuse asukohast elektrišokirelva kasutamine epilepsia diagnoosiga isikute puhul võib põhjustada epilepsiahoo (Haav, *et al.*, 2023, p. 67).

Olenemata elektrišokirelva uuringuandmetest, mis näitavad relva kasutamise head ohutusprofiili, on siiski teatatud ka elektrišokirelvaga seotud surmadest. Suurem osa nendest surmadest olid omakorda seotud ebaseaduslike narkootikumide, nagu fentsükliidiin, metamfetamiin ja kokaiin, tarbimisega. Nimelt teatati surmaaruannetes, et pärast juhitava elektrišokirelva elektrilööki kannatasid korrarikkujad kardiopulmonaalse seiskumise (südame- ja hingamise seiskumine) all 5 kuni 40 minutit. (Scherr, *et al.*, 2016, p. 123). Üks sarnane juhtum kirjeldab 63- aastase meesterahva kinnipidamist erioperatsiooni raames, kus meesterahvas tulistas ohjeldamatult käsirelvast. Pärast ametnike poolt elektrišokirelva kasutamist ja isiku fikseerimist lamavas asendis täheldati, et isik ei hinga. Elustamine oli edukas, relva noole jäljed olid rinnal ja ülakõhus. Kohtuekspertiisi käigus võetud vereproovi toksikoloogiline analüüs ei näidanud alkoholi või narkootikumide mõju. Hüpopksiast ehk hapnikuvaegusest tingitud ajukahjustuse tõttu suri isik 18. päeval pärast juhtumit. Antud surmajuhtum tõstatas küsimuse, kas elektrišokirelva kasutamine väga agressiivsete, joobes, psüühikahäiretega isikute või varasemate südamekahjustustega isikute puhul, kujutab endast suurenenud riski südameseiskumise tekkeks. (Birngruber, *et al.*, 2022, pp. 114-117)

Kuigi otseselt pole suudetud tõestada elektrišokirelva poolt tekitatava elektrivoolu negatiivset mõju südametegevusele, püsib endiselt oht teiste terviseprobleemide tekkeks. Näiteks saab tuua rabdomüolüüsi tekke, mis tähendab sõna otseses mõttes lihaskoe lagunemist ning see on levinud sündroom, millel on mitmeid põhjuseid, sealhulgas omandatud põhjused nagu pingutus, trauma, infektsioonid, temperatuuri äärmused, ravimid, mürgid, elektrolüütide ja endokriinsed häired (Keltz, *et al.*, 2013, p. 303). Ameerika Ühendriikides elektrišokirelva kasutamise järgseid rabdomüolüüsi kirjeldatud juhtumites on esinenud nii kergemaid kui ka tõsisemaid juhtumeid. Ühe konkreetse juhtumi analüüsimisel on välja toodud, et raske rabdomüolüüs ja neerupuudulikkus pärast elektrišokirelva kokkupuudet võivad tekkida ka siis, kui tavalised kaasuvad haigused puuduvad, mis viitab sellele, et võivad olla olemas tuvastamata riskifaktorid. Korrarikkujate laiaulatuslik analüüs, kes on kokku puutunud elektrišokirelvaga, nii tüsistuste kui ka kaasuvate haiguste osas, võiks anda ekspertidele täiendavaid kriteeriume selle seadme ohutuks treenimiseks. Lisaks aitaksid need uuringud tervishoiutöötajatel omada ülevaadet, millised patsiendid on ohus edasiste tüsistuste tekkeks. Kuigi elektrišokirelva elektrivooluga kokku puutunud isikutel esines samaaegselt tingimusi, mis soodustasid lihaskahjustusi, ei ole veel otsest seost kliiniliselt olulise rabdomüolüüsi ja elektrišokirelva rakendamise vahel kindlaks tehtud. (Gleason & Ahmad, 2015, pp. 1-2)

Samuti on uuritud neurokognitiivse funktsiooni langust elektrišokirelva kasutamise järgselt. Neurokognitiivse jõudluse langus vahetult pärast relva rakendamist on mööduv ja on taastuv ühe tunni jooksul. Ainult alkoholimürgitus põhjustas statistiliselt olulist sooritusvõime langust kõigis mõõtmistes ja need olid uuringuperioodi jooksul püsivad. (Dawes, *et al.*, 2018, p 51.) 2014 on uuritud esmakordselt elektrišokirelva mõju inimese kognitiivsele käitumisele. See uuring on oluline kahel põhjusel. Esiteks olid eelnevad uuringud järjekindlalt dokumenteerinud kognitiivseid häireid pärast kokkupuudet. Teiseks on tekkinud küsimused selle kohta, kas kokkupuude elektrišokirelvaga kahjustab kahtlustatava võimet mõista oma tegevusi. Pilootuuring viidi läbi 21 politseinikuga, kognitiivsed testid sooritati 3-4 tundi enne elektrišokirelvaga kokkupuudet, 5 minuti jooksul pärast kokkupuudet ja uuesti 24 tundi pärast kokkupuudet. Tulemused näitasid, et pärast elektrišokirelvaga kokkupuutumist vähenesid kognitiivsete funktsioonide näitajad oluliselt, mis taastusid kõigil osalejatel 24 tunni jooksul. Kognitiivsed testid näitasid kõige suuremat langust õppimisvõime osas (White, *et al.*, 2014, p. 73) Jätku-uuringuna teostati randomiseeritud kontrolluuring, mille põhjal ilmnis elektrišokirelva rakendamise järgselt mõju mitmele kognitiivsele toimimisele. Uuring

näitas, et tervete vabatahtlike osalejate valimi puhul põhjustas elektrišokirelva rakendamine märkimisväärset olulist vähenemist lühiajalises kuulmismälus ja suutlikkuses omandada uut teavet kuulmise kaudu. Mõju kestis enamiku katsealuste puhul kuni 1 tund, kuid peaaegu kõik neist taastusid kiirelt 1 tunni jooksul. (Kane & White, 2016, p. 20)

Parema ülevaate saamiseks on peamised elektrišokirelvadega seotud turvataktika probleemid maailmas välja toodud eraldi tabelis 1.

Tabel 1. Elektrišokirelvadega seotud turvataktika probleemid maailmas (autori koostatud)

Sloane <i>et al.</i> , 2008; Manhas <i>et al.</i> , 2021, p. 166).	Erakorralised meditsiinilised juhtumid, rutiinse treeningu järgsete seljavalude ja hilisemate rindkere selgroo kompressioonmurdudega.
Bleetman, <i>et al.</i> , 2023, pp. 147-148. Kroll, <i>et al.</i> , 2017 pp. 6-7	Surmajuhtumid, kus elektrišokirelva elektrilaengust on süttinud kütus.
Sheridan & Hepper, 2022, pp. 6-7.	Riietusega seotud probleemid, möödalasud ja noolte vahemaast sõltuv ebaefektiivsus.
Vaughn <i>et al.</i> , 2024, p. 4.	Elektrišokirelvade segamini ajamine varustuses kasutusel olevate tulirelvaga.
Bleetman <i>et al.</i> , 2023, p. 147.	Kukkumise tagajärjel tekkinud sekundaarsed vigastused.
Kroll, <i>et al.</i> , 2018, p. 52; Bolliger, <i>et al.</i> , 2019, p. 106.	Ebasoovituslik piirkonna tabamine nagu silmad, nägu, kael ja intiimpiirkond.
Scherr, <i>et al.</i> , 2016, p. 123; Birngruber <i>et al.</i> , 2022: 114-117.	Surm kardiopulmonaalse seiskumise tagajärjel.
Keltz, <i>et al.</i> , 2013, p. 303; Gleason & Ahmad, 2015, pp. 1-2.	Lihaskoe lagunemine
Dawes, <i>et al.</i> , 2018, p 51; White, <i>et al.</i> , 2014, p. 73; Kane & White, 2016, p. 20.	Neurokognitiivse funktsiooni langust

Kokkuvõtvalt võib elektrišokirelva kasutamine tekitada tõsiseid vigastusi ja halvimal juhul põhjustada ka surma. Uuringud on näidanud olulist langust lühiajalisel kuulmismälul ja võimes omandada uut teavet pärast elektrišokirelva rakendamist, kuid enamiku katsealuste puhul taastusid need funktsioonid kiiresti. Seega võib elektrišokirelva kasutamine teatud olukordades põhjustada ajutist segadust ja korrarikkuja võimetust adekvaatselt reageerida politsei korraldustele. Lisauuringud ja paremad koolitusprogrammid võiksid aidata vähendada neid riske ning tagada relva ohutu ja efektiivse kasutamise.

2. EMPIIRILINE UURING

2.1 Uuringu meetodika, protsess ja valim

Käesolevas uurimistöös on kasutatud kvalitatiivsete ning kvantitatiivsete uurimismeetodite kombineerimist ehk *mixed*-meetodit. Taoline integreeritud lähenemine soodustab mitmetasandilist analüüsi. (Õunapuu, 2014, lk 67-69) Kombineeritud lähenemisviis aitab saavutada laiaulatuslikumat ja sügavamaid tulemusi eesmärgi täitmiseks. Segameetodite uuringute tulemused on terviklikumad ja sisaldavad rikkalikumat teavet. (Schoonenboom & Johnson, 2017, p. 111) Lõputöös on kasutatud kahte kvalitatiivset osalusmeetodit, sest tulemused muutuvad pidevalt vastavalt uurimiskeskonnale (Redman-MacLaren *et al.*, 2014, p. 5).

Kvantitatiivsed andmed tulenevad PPA turvataktika intsidentide statistilistest andmetest ehk andmekogumismeetodiks on *secondary data analysis*, mida analüüsitakse kirjeldava statistika analüüsimeetodiga. Kvalitatiivselt kogutakse andmeid PPA turvataktika intsidentide *case study* põhjal ja ekspertide fookusgrupi intervjuudest. Andmeid analüüsitakse sisuanalüüsi meetodil. Valmiks on eesmärgipärane valim, kus eksperdirollis uurija ise valib uuritavad välja, püüdes leida populatsiooni kõige tüüpilisemaid esindajaid (Rämmer, 2014).

Käesolevas töös analüüsitakse PPA turvataktika intsidentide 2021-2023 aasta II kvartali elektrišokirelva juhtumite statistikat. Statistikat on hea välja tuua selleks, et anda parem arusaam, kirjeldada nähtusi ning teha selle kohta järeldusi. Antud töös on statistika esitamise eesmärgiks visualiseerida arvandmeid viisil, mis võimaldavad lugejal saada ülevaatlikku ja kompaktset informatsiooni. Andmete edastamist esitatakse tulpdiagrammina, mis näitab väärtuste esinemissagedust. (Õunapuu, 2014, lk 184-185) Sekundaarsete andmete analüüsiks peetakse oluliseks uurija võimet tuvastada uuringu piirangud või puudused. Esmane andmestik võib olla piiratud informatsiooniga, kuna retrospektiivse iseloomu tõttu ei ole võimalik põhjuslikkust lõplikult uurida. Sekundaarsete andmete analüüsi teostavad uurijad kasutavad algandmete andmekogumit, mis võivad olla ametlike (avalikud või institutsionaalsed) arhiveeritud primaaruuringute andmekogumid. Sekundaarsete andmete analüüs aitab suuri andmekogumeid kasutada järgneva uuringu jaoks, võimaldades uurida erinevaid muutujaid. (Wickham, 2019, pp. 395-400)

Teise andmekogumise meetodina rakendatakse juhtumiuuringu analüüsi ehk *case study* meetodit ja analüüsitakse sisuanalüüsi meetodil. Juhtumiuuringud valitakse 2021-2023 aasta II kvartalis koostatud PPA turvataktika intsidentide elektrišokirelva juhtumitest ning sellest tulenevalt kasutatakse eesmärgipärast valimit. Starman (2013, p. 31) on kasutanud juhtumiuuringu iseloomustamiseks Mesec'i (1998) definitsiooni, kus öeldakse, et juhtumiuuring on kui üksikasjalik kirjeldus üksiku juhtumi kohta ja selle analüüs, juhtumi ja sündmuste iseloomustamiseks ja samuti nende omaduste avastamise protsessi kirjeldamiseks. Uurimisüksuseks on sotsiaalne nähtus selle terviklikkuses, juhtumeid analüüsitakse läbivalt keskendudes eri juhtumite sarnasuste ja erinevuste väljaselgitamisele (Strömpl, 2014). Juhtumiuuringu analüüsi näitlikustamiseks on lisatud tabel 2.

Tabel 2. Juhtumite analüüsi protsessi näide (autori koostatud)

Järgnev tekst on eemaldatud tööst autori poolt, kuna see sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet. Alus AvTS §35 lg 1 p 5¹ (vt täies mahus tööd)

Kolmanda andmekogumise meetodina rakendatakse fookusgrupi eksperdiintervjuud. Laherand-i (2008, p. 199) kirjelduse järgi annab eksperdiintervjuu võimaluse saada infot kindla valdkonna asjatundjalt, kes on valitud uuringus osalema kui konkreetse rühma esindaja. Lisaks toob Laherand (2008, p. 177) intervjuu läbiviimise eelisenä välja selle paindlikkuse ning võime kohandada andmekogumist lähtuvalt konkreetsest olukorrast. Intervjuu läbiviimine on üles ehitatud poolstruktureeritult, kus küsimused on koostatud kindlas järjestuses, kuid vastused on vabad ja paindlikud (Lagerspetz, 2023, p. 143). Vihalemm (2014) kirjeldab seda järgnevalt: fookusgrupp on struktureeritud küsitluskava järgi toimuv vestluslik rühmintervjuu, millel on kindel, küllalt kitsas teemafookus ning eesmärk saavutada vestluses osalevate informantide omavaheline stimulatsioon. Fookusgruppi juhib moderaator, kelle ülesandeks on hoida vestlus kindlates aja- ja teemaraamides ning luua-säilitada sotsiaalsest survest vaba õhkkonda. (Vihalemm, 2014)

Fookusgrupi intervjuu valimisse kaasatati instruktorid (raamnõuetele vastav sertifikaat), kellel on vähemalt 4 aastane koolitamise staaž. Uuritavate värbamine ja intervjuu läbiviimine toimus ajaperioodil märts 2024. Uuritavatele saadeti esmalt meilitsi kutse (vt lisa 1) ja positiivse vastuse korral said uuritavad valida endale sobiva aja Rally rakenduse vahendusel.

Andmete analüüsiks kasutati sisuanalüüsi meetodit. Intervjuu viidi läbi Microsoft Teams veebikeskkonnas, kogu intervjuu salvestati. Intervjuu kestis 36 minutit ja transkribeerimiseks kasutati Tallinna Tehnikaülikooli “*Estonian Speech Recognition and Transcription Editing Service*” Baltic HLT 2022. Intervjuu küsimused on leitavad lisa 2.

Sellele järgnes helifaili teksti sõna-sõnaline ümberkirjutamine koos helisalvestuse ülekuulamisega ja vastavate täienduste sisseviimisega, mille vajadust on rõhutanud ka Lagerspetz (2023, pp. 152-153). Analüüsimisel kasutas autor sisuanalüüsi meetodit, mille abil keskendus teksti sisule ja konteksti tähendusele (Kalmus jt 2015; Laherand, 2008, p. 290). Transkribeeritud originaaltekst markeeriti kodeeringuga, lähtuvalt intervjuu küsimustest ja arutelu teemadest. Antud uurimuse fookusgrupi intervjuu kodeerimisprotsess (vt tabel 3) algas oluliste teemade tuvastamisega substantiivseteks koodideks.

Tabel 3. Eksperdiintervjuu kodeerimisprotsessi näide (autori koostatud)

Järgnev tekst on eemaldatud tööst autori poolt, kuna see sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet. Alus AvTS §35 lg 1 p 5¹ (vt täies mahus tööd)

2.2 Uuringu tulemused

2.2.1 Turvataktika intsidentide statistiline analüüs

Antud alapeatükis keskendutakse elektrišokirelvade kasutamisega seotud probleemide analüüsimisele, võttes aluseks PPA turvataktika intsidentide 2021-2023 aasta II kvartali elektrišokirelva juhtumite statistika. Statistika põhjal saame parema ülevaate nendest probleemidest ning nende esinemissagedusest, võimaldades meil sügavamalt mõista

elektrišokirelvade kasutamisega seotud väljakutseid ja riske. Sellisel moel aitab see täita eesmärki püstitatud küsimuse suhtes, millised on elektrišokirelvade kasutamise peamised probleemid statistika alusel?

Järgnev tekst on eemaldatud tööst autori poolt, kuna see sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet. Alus AvTS §35 lg 1 p 5¹ (vt täies mahus tööd)

2.2.2 Juhtumite analüüs

Käesolevas töös analüüsitakse PPA turvataktika intsidentide 2021-2023 aasta II kvartali elektrišokirelva juhtumeid. Juhtumite analüüsimisel saame vastuse uurimisküsimusele, millised on Eesti juhtumite põhjal peamised praktikas esinevad probleemid ja jätkukoolituse vajadused?

Järgnev tekst on eemaldatud tööst autori poolt, kuna see sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet. Alus AvTS §35 lg 1 p 5¹ (vt täies mahus tööd)

2.2.3 Intervjuu tulemused

Intervjuu käigus selgus, et kõik neli intervjueeritavat omavad pikaajalist staaži instruktoritena. Nende hinnangud seoses elektrišokirelva koolitusega jagunesid kahte kategooriasse 1) koolituse õpikeskkond ja 2) koolituse läbiviimine, mis moodustasid omakorda viis alakategooriat. Andmete analüüsi tulemusena kujunenud kategooriate jaotus ära toodud järgneva tabelina.

Tabel 4. Fookusgrupi intervjuu tulemusena tekkinud kategooriad ja koodid (autori koostatud)

Järgnev tekst on eemaldatud tööst autori poolt, kuna see sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet. Alus AvTS §35 lg 1 p 5¹ (vt täies mahus tööd)

2.3 Järeldused ja ettepanekud

Järgnev tekst on eemaldatud tööst autori poolt, kuna see sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet. Alus AvTS §35 lg 1 p 5¹ (vt täies mahus tööd)

KOKKUVÕTE

Käesoleva uurimistöö uurimisprobleem on püstitatud küsimusena: „Kuidas tõsta elektrišokirelva väljaõppe efektiivsust lähtudes praktikas esinevatest probleemkohtadest?“ ning uurimuse eesmärgiks on selgitada välja elektrišokirelva kasutamisel praktikas esinevad probleemkohad ning sellest tulenevalt jätkukoolituse arendusvajadus. Eesmärgi saavutamiseks püstitas autor viis uurimisküsimust:

1. Milline on elektrišokirelva eripära, kasutamise eesmärgid ja väljaõpe?
2. Millised on ametnike elektrišokirelva kasutamisel esinevad probleemid praktikas maailma näitel?
3. Millised on elektrišokirelvade kasutamise peamised probleemid statistika alusel?
4. Millised on Eesti juhtumite põhjal peamised praktikas esinevad probleemid ja jätkukoolituse vajadused?
5. Millised on ekspertide hinnangud ja soovitused jätkukoolituse läbiviimiseks?

Esimese uurimisküsimuse vastamiseks püstitati uurimisülesandeks: „Kirjeldada teadusallikate alusel elektrišokirelva olemust, kasutamise eesmärki ja väljaõpet.“ Esimese peatüki alapeatükis kirjeldatakse elektrišokirelva olemust ja elektrišokirelva toimemehhanismi, kasutamise eesmärki ja väljaõpet. Elektrišokirelva eesmärgipärasel kasutamisel on välja toodud koolituse mahu ja regulaarsuse tähtsus ebaproportsionaalse kasutamise vältimiseks. Väljaõppes kajastatakse koolituste mahtu, regulaarsust ja koolitustes kasutatavaid õppemeetodeid.

Teise uurimisküsimuse vastamiseks püstitati uurimisülesandeks: „Kirjeldada elektrišokirelva kasutamisel praktikas esinevaid probleeme maailma näitel.“ Selles alapeatükis selgusid nii vahetud kui ka pikaajalised ohud pärast elektrišokirelvade laengu kokkupuudet. Probleemideks toodi välja: erakorralised meditsiinilised juhtumid, plahvatusohtlikus keskkonnas elektrišokirelva kasutamist, elektrišokirelva efektiivsust mõjutavaid tegureid, elektrišokirelvade segamini ajamist teenistusrelvadega, kukkumise tagajärjel tekkinud sekundaarseid vigastusi, ebasobiva piirkonna tabamist, kardiopulmonaalset seiskumist, lihaskoe lagunemist ja neurokognitiivse funktsiooni langust

Järgnev tekst on eemaldatud tööst autori poolt, kuna see sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet. Alus AvTS §35 lg 1 p 5¹ (vt täies mahus tööd)

SUMMARY

The aim of this study was to identify the issues faced by officials in the use of taser weapons and, consequently, to provide recommendations for areas of focus in future refresher courses and the creation of new follow-up training. To achieve this goal, the author formulated five research tasks. Firstly, to describe the nature, purpose, and training of tasers based on scientific sources. Secondly, to describe practical issues in the use of tasers worldwide. Thirdly, to analyze the problems encountered by officials in the use of tasers based on statistics from the Police and Border Guard Board and cases from 2021-2023 second quarter. Fourthly, to analyze the results of focus group interviews to map out expert opinions for further development of refresher course. Lastly, to draw conclusions on problem areas based on theory and research results and to propose suggestions for the development of refresher course.

The author believed that the formulated research tasks supported finding answers to the research questions, and both quantitative and qualitative data were used in the study. The research problem was solved, and as a result, the problem areas associated with the use of tasers were identified.

Järgnev tekst on eemaldatud tööst autori poolt, kuna see sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet. Alus AvTS §35 lg 1 p 5¹ (vt täies mahus tööd)

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

AXON, 2023. *X2 Product Manual MMU0037*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://my.axon.com/s/taser-x2?language=en_US [Kasutatud 28.02.2024].

AXON, 2023. *AXON*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://global.axon.com/how-safe-are-taser-weapons> [Kasutatud 05.11.2023].

Baliatsas, C., Gerbecks, J., Dückers, M., L., A., Yzermans, C., J., 2021. Human Health Risks of Conducted Electrical Weapon Exposure. *JAMA Network Open*, 4(2), pp. 1-14.

Beinicke, A., & Muff, A., 2019. Effectiveness of Simulation-Based Learning in Basic Police Training. *European Law Enforcement Research Bulletin*, (4 SCE) Special Issue, pp. 207-212.

Birngruber, C. G., Ohlwarther, T. E. N., Weyrich, A., & Dettmeyer, R. B., 2022. Death after use of a distance electrical impulse device (TASER X2). *Rechtsmedizin*, 32(2), pp. 114-117.

Bleetman, A., Hepper, A. E., & Sheridan, R. D., 2023. The use of TASER devices in UK policing: an update for clinicians following the recent introduction of the TASER 7. *Emergency Medicine Journal*, 40(2), pp. 147-150.

Bolliger, S. A., Gort, S., Kaelin, B., Barrera, V., Thali, M. J., & Martinez, R. M., 2019. Penetration Depths of Conducted Electrical Weapon Probes Into Human Skull Phantoms. *American Journal of Forensic Medicine and Pathology*, 40(2), pp. 102-107.

Brisinda, D., Fenici, P., & Fenici, R., 2023. Police realistic tactical training is not risk-free: Stress-induced wide-qrs paroxysmal tachyarrhythmia in a healthy police officer and professional athlete. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 39(4), pp. 93-103.

Chraca, S., 2021. Taser's Evolution Through the Courts. *FBI Law Enforcement Bulletin*, pp. 22-26.

Crow, M. S., & Adrion, B., 2011. Focal Concerns and Police Use of Force: Examining the Factors Associated with Taser Use. *Police Quarterly*, 14(4), pp. 366-387.

Davies, A. J., 2021 The impact of simulation-based learning exercises on the development of decision-making skills and professional identity in operational policing. *Charles Sturt University*, pp. 1-384.

Dawes, D., Ho, J., Vincent, A. S., Nystrom, P., & Driver, B., 2018. The neurocognitive effects of a conducted electrical weapon compared to high intensity interval training and alcohol intoxication - implications for Miranda and consent. *Journal of Forensic and Legal Medicine*, 53, pp. 51-57.

Dymond, A., 2020. 'Taser, Taser'! Exploring factors associated with police use of Taser in England and Wales. *Policing & Society*, 30(4), pp. 396-411.

Dymond, A., 2020. Towards a socio-technical understanding of discretion: a case study of Taser and police use of force. *Policing & Society*, vol 30(9). 998–1012.

Eesti keele seleteav sõnraamat, 2009. *Eesti Keele Instituut* [Võrgumaterjal] Leitav: <http://eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=subjekt> [Kasutatud 31.01.2024].

Gleason, J. B. and Ahmad, I., 2015. TASER Electronic Control Device-Induced Rhabdomyolysis and Renal Failure: A Case Report. *Journal of Clinical & Diagnostic Research*, 9(10), pp. 1–2.

Haav, H., 2014. *Elektrišokirelva kasutamise õiguslikud regulatsioonid ja kasutamine politseitöös*. Muraste: Sisekaitseakadeemia

Haav, H., 2018. *Elektrišokirelvade täienduskoolitus politseiametnikele*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia

Haav, H., Purik, O., & Kiviste, J., 2023. Elektrišokirelvade kasutamise praktika politsei- ja piirivalveametis 2018–2021. *Turvalisuskompas* (2), pp 59-92.

Jõemets, M., 2021. Elektrišokirelva kasutamise probleemid Tartu politseijaoskonna näitel. Tallinn: Sisekaitseakadeemia

Kalmus, V., Misso, A., & Linno, M., 2015. *Kvalitatiivne sisuanalüüs [Võrgumaterjal]* Leitav: <https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys> [Kasutatud 29.02.2024].

Kane, R. J., & White, M. D., 2016. TASER((R)) Exposure and Cognitive Impairment Implications for Valid Miranda Waivers and the Timing of Police Custodial Interrogations. *Criminology & Public Policy*, 15(1), pp. 79-107.

Keltz, E., Khan, F. Y. and Mann, G., 2013. Rhabdomyolysis. The role of diagnostic and prognostic factors. *Muscles, Ligaments & Tendons Journal (MLTJ)*, 3(4), pp. 303–312.

Korrekaitseadus (2011) RT I, 14.03.2023, 29.

Kroll, M. W., Ritter, M. B., Kennedy, E. A., Silverman, N. K., Shinder, R., Brave, M. A. & Williams, H. E., 2018. Eye injuries from electrical weapon probes: Incidents, prevalence, and legal implications. *Journal of Forensic and Legal Medicine*, 55, pp. 52–57.

Kroll, M. W., Ritter, M. B., Williams, H. E., 2017. Fatal and non-fatal burn injuries with electrical weapons and explosive fumes. *Journal of Forensic and Legal Medicine*, 50, pp. 6-17.

Laherand, M.-L., 2008. *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn.

Lagerspetz, M., 2023. *Ühiskonna uurimise meetodid. Sissejuhatus ja väljajuhatus*. Tallinna Ülikooli Kirjastus.

Laima, S., Jasulaitis, A., Andriuškevičiūtė, G., Fomin, G., 2014. The effect of conducted electrical weapons on the human body. *Acta Medica Lituanica*, 21(2), pp. 73-79.

Le Blanc-Louvry, I., Gricourt, C., Touré, E., Papin, F., Proust, B., 2012. A brain penetration after Taser injury: Controversies regarding Taser gun safety. *Forensic Science International*, 221, pp. e7-e11.

Longman, 2021. *Functionality*. Longman, [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.ldoceonline.com/dictionary/functionality> [Kasutatud 31.01.2024].

Manhas, N. S., Stahl, D., Schellenberg, M., Gholamrezanezhad, A., 2021. Non-lethal weapon: Injury patterns and imaging correlates for firearm alternatives. *Clinical Imaging*, 78, pp. 165-172.

New York Civil Liberties Union, 2011. *Taking Tasers Seriously: The Need for Better Regulation of Stun Guns in New York*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.nyclu.org/sites/default/files/publications/nyclu_TaserFinal.pdf [Kasutatud 28.02.2024].

O'Brien, A. J., Thom, K., 2014. Police use of TASER devices in mental health emergencies: A review. *International Journal of Law and Psychiatry*, 37(4), pp. 420-426.

Olev, A., Alumäe, T., 2022. Estonian Speech Recognition and Transcription Editing Service". *Baltic J. Modern Computing*, 10 (3), pp. 409–421.

Ots, M., 2023. Siseministerium tahab politseile laiemaid õigusi taseri kasutamiseks. *Eesti Rahvusringhääling*, [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.err.ee> [Kasutatud 20.04.2023].

Politsei- ja Piirivalveamet, 2018. *Politsei turvataktika intsidendid 2018 I poolaasta*. [Võrgumaterjal] Leitav: PPA Siseveeb [Kasutatud 20.03.2023].

Politsei- ja Piirivalveamet, 2018. *Politsei turvataktika intsidendid 2018 II poolaasta*. [Võrgumaterjal] Leitav: PPA Siseveeb [Kasutatud 20.03.2023].

Politsei- ja Piirivalveamet, 2019. *Politsei turvataktika intsidendid 2019*. [Võrgumaterjal] Leitav: PPA Siseveeb [Kasutatud 20.03.2023].

Politsei- ja Piirivalveamet, 2020 *Politsei turvataktika intsidendid 2020*. [Võrgumaterjal] Leitav: PPA Siseveeb [Kasutatud 20.03.2023].

Politsei- ja Piirivalveamet, 2021. *Politsei turvataktika intsidendid 2021*. [Võrgumaterjal] Leitav: PPA Siseveeb [Kasutatud 27.12.2023].

Politsei- ja Piirivalveamet, 2022. *Politsei turvataktika intsidendid 2022*. [Võrgumaterjal] Leitav: PPA Siseveeb [Kasutatud 29.02.2023].

Politsei- ja Piirivalveamet, 2023. *Politsei turvataktika intsidendid 2023 I KV-li.* [Võrgumaterjal] Leitav: PPA Siseveeb [Kasutatud 27.12.2023].

Politsei- ja Piirivalveamet, 2023. *Politsei turvataktika intsidendid 2023 II KV-li.* [Võrgumaterjal] Leitav: PPA Siseveeb [Kasutatud 27.12.2023].

Quartz, 2024. *Taser stun guns have a big design problem.* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://qz.com/1996551/daunte-wright-the-problematic-design-of-taser-stun-guns> [Kasutatud 28.02.2024].

Redman-MacLaren, M., Mills, J., & Tommbe, R., 2014. Interpretive focus groups: a participatory method for interpreting and extending secondary analysis of qualitative data. *Global Health Action*, 7, pp. 1-6.

Relvaseadus (2002) RT I, 06.07.2023, 12

Roos, R., 2009. *Elektrišokirelv, selle kasutamise eelised ja ohud.* Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Rämmer, A., 2014. *Valimi moodustamine.* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://samm.ut.ee/valimid> [Kasutatud 27.02.2024].

Sanford, J. M., Jacobs, G.J., Roe, E.J., Terndrup, T.E., 2011. Two Patients Subdued with a TASER® Device: Cases and Review of Complications. *The Journal of Emergency Medicine* 40(1), pp. 28-32.

Scherr, C., de Carvalho, A. C., Belem, L. J., Loyola, L. H., Guerra, R. L., Blanco, F., & Mangia, C., 2016. Cardiovascular effects of SPARK conducted electrical weapon in healthy subjects. *International Journal of Cardiology*, 225, pp. 123-127.

Schoonenboom, J., Johnson R. B., 2017. How to Construct a Mixed Methods Research Design. *Kolner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie*, 69(7) pp. 107–131.

Sheppard, K. G., Welsh, B.C., 2022. Can police use of less-than-lethal weapons reduce harm during violent police-citizen encounters? A systematic review and directions for future research. *Aggression and Violent Behavior*, 64, pp. 1-10.

Sheridan, R. D., Hepper A. E., 2022. An analysis of officer-reported TASER X2™ probe discharge effectiveness in the United Kingdom. *Journal of Forensic and Legal Medicine*. 91, pp. 1-8.

Sibrits, S., 2021. *Elektrišokirelva kasutamise õiguslik regulatsioon Eestis ja Selle rakendamise praktikas*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Sloane, C.M., Chan, T.C., Vilke, G.M., 2008. Thoracic Spine Compression Fracture After TASER Activation. *The Journal of Emergency Medicine*, 34(3), pp. 283-285.

Starman, A. B., 2013. The case study as a type of qualitative research. *Journal of contemporary educational studies*, 1/2013, pp. 28-43.

Strömpl, J., 2014. Juhtumiuurimus. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://sisu.ut.ee/samm/juhtumiuurimus/> [Kasutatud 01.05.2024].

Sussex Police, 2024. *Professional Training and Scrutiny*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.sussex.police.uk/SysSiteAssets/media/downloads/sussex/about-us/governance-and-processes/taser/professional-taser-training-and-scrutiny.pdf> [Kasutatud 21.02.2024].

Northants Police, 2024. *Taser- what is it and how do we use it?* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.northants.police.uk/police-forces/northamptonshire-police/areas/northamptonshire-force-content/sd/stats-and-data/taser/> [Kasutatud 21.02.2024].

Vaughn, P. E., Greene, C., & Klinger, D., 2024. Revenge Effects and Electronic Control Weapons: A Cautionary Tale about the Unintended Consequences of Technology in the American Justice System. *Journal of Criminal Justice*, 90, pp. 1-10.

Vihalemm, T., 2014. *Fookusgrupi intervjuu*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://samm.ut.ee/fookusgrupi-intervjuu> [Kasutatud 28.02.2024].

White, M. D., Ready, J. T., Kane, R. J., & Dario, L. M., 2014. Examining the effects of the TASER on cognitive functioning: findings from a pilot study with police recruits. *Journal of Experimental Criminology*, 10(3), pp. 267-290.

Wickham, R. J., 2019. Secondary Analysis Research. *Journal Of Advanced Practitioner In Oncology*. 10(4), pp. 395-400.

William, K.-J., 2017. *Red-dotted : a case study analysing how the national Taser training standards are received, interpreted and operationalised by specially trained officers*. Doktoritöö. University of Portsmouth.

Õunapuu, L., 2014. *Kvalitatiivne ja Kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu: Tartu Ülikool.

TABELITE LOETELU

Tabel 1. Elektrišokirelvadega seotud turvataktika probleemid maailmas (autori koostatud) lk 19

Tabel 2. Juhtumite analüüsi protsessi näide (autori koostatud) lk 21

Tabel 3. Tabel 3. Eksperdiintervjuu kodeerimisprotsessi näide (autori koostatud) lk 22

Tabel 4. Tabel 4. Fookusgrupi intervjuu tulemusena tekkinud kategooriad ja koodid (autori koostatud) lk 35

Joonis 1. Elektrišokirelva kasutamised 2021 aastal (Politsei- ja Piirivalveamet, 2021; autori koostatud) lk 23

Joonis 2. 2021 aasta elektrišokirelva juhtumite iseloomustus (Politsei- ja Piirivalveamet, 2021; autori koostatud) lk 24

Joonis 3. Elektrišokirelva kasutamise põhjused 2022 aastal (Politsei- ja Piirivalveamet, 2022; autori koostatud) lk 25

Joonis 4. 2022 juhtumite iseloomustus (Politsei- ja Piirivalveamet, 2022; autori koostatud) lk 25

Joonis 5. 2023 aasta I ja II kvartali elektrišokirelva juhtumite iseloomustus (Politsei- ja Piirivalveamet, 2023; autori koostatud) lk 26

Joonis 6. 2021-2023 II kvartali juhulaskude põhjused (Politsei- ja Piirivalveamet, 2021-2023; autori koostatud) lk 27

Lisa 1. Uurmistöös osalemise kutse

Järgnev tekst on eemaldatud tööst autori poolt, kuna see sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet. Alus AvTS §35 lg 1 p 5¹ (vt täies mahus tööd)

Lisa 2. Fookusgrupi interjuu abistavad küsimused

Järgnev tekst on eemaldatud tööst autori poolt, kuna see sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet. Alus AvTS §35 lg 1 p 5¹ (vt täies mahus tööd)

Lisa 3. Avaldus juurdepääsupiirangu seadmiseks

Järgnev tekst on eemaldatud tööst autori poolt, kuna see sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet. Alus AvTS §35 lg 1 p 5¹ (vt täies mahus tööd)